

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده تاریخ

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تاریخ ایران بعد از اسلام
تحلیل هویت ملی از نگاه نخبگان استان خوزستان پس از انقلاب اسلامی ایران

استاد راهنما
دکتر علیرضا ملایی توانی

استاد مشاور
دکتر نیره دلیر

پژوهشگر
بهروز پرنیاک

اردیبهشت ۱۴۰۰

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مدیریت تحصیلات تکمیلی
بسمه تعالی

هیأت داوران در جلسه مورخ ۱۴۰۰/۰۳/۱۰

پایان نامه تحصیلی آقای بهروز پرنیاک دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد

رشته تاریخ ایران اسلامی

تحت عنوان :

مساله هویت ملی از نگاه نخبگان استان خوزستان پس از انقلاب اسلامی ایران

را بررسی کردند و پایان نامه با نمره ۱۹ و درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضا
امضا
امضا
امضا
امضا
امضا

۱. استاد راهنمای پایان نامه، جناب آقای دکتر علیرضا ملائی توانی

۲. استاد مشاور پایان نامه، سرکار خانم دکتر نیره دلیر

۳. استاد داور داخلی پایان نامه، جناب آقای دکتر عبدالرحمن حسینی فر

۴. استاد داور مدعو پایان نامه، جناب آقای دکتر فرهاد زیویار

۵. رئیس پژوهشکده، سرکار خانم دکتر نیره دلیر

۶. مدیر تحصیلات تکمیلی، جناب آقای دکتر روح الله کریمی

تقدیر و تشکر

خالصانه از تمامی اساتید و معلمان و مدرسانی که در مقطع مختلف تحصیلی به من علم آموخته و مرا از سرچشمه دانایی سیراب کرده اند تشکر می‌کنم.

سپاس ویژه از استاد راهنمای محترم جناب دکتر علیرضا ملایی توانی که در این راه مرا راهنمایی نموده اند، و سرکار خانم دکتر نیره دلیر که با مشاوره های ارزنده خود مرا در انجام این پژوهش یاری نموده اند. و در آخر از دیگر اساتید عزیز دانشکده که در طول این دوره از تحصیلاتم از دریای بیکران علم و اخلاقشان درس های فراوان آموخته ام نیز سپاسگزارم.

تقدیم به

مادرم

که هر چه دارم از اوست

به یاد رفیقان

پدر و مادر عزیزم

و آن ناصر پرچی

آموزگار و راهنمای من

و همچنین این اثر را به همسرم که همواره برایم بهترین انتخاب است تقدیم می‌کنم و همین طور به فرزندان عزیزم

چکیده

هویت ملی از عوامل اصلی پایداری نظام‌های سیاسی و اجتماعی است، چراکه یکی از اهداف و حوزه‌های اصلی جامعه‌پذیری سیاسی در همه نظام‌های سیاسی را تقویت و باز تولید هویت ملی تشکیل می‌دهد و مستلزم شناخت و ارزیابی دقیق وضعیت هویت ملی در هر نظام اجتماعی است. در همین راستا پژوهش حاضر با هدف تحلیل هویت ملی از نگاه نخبگان استان خوزستان پس از انقلاب اسلامی ایران صورت گرفت. این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی است که به شیوه توصیفی-تحلیلی به انجام رسید. جهت جمع‌آوری داده‌های تحقیق از ابزار پرسشنامه استفاده شد. جامعه آماری پژوهش، عبارتند از مدیران ارشد و کارشناسان خبره استان خوزستان که با توجه به آگاهی کافی پرسش شوندگان نسبت به مقوله‌های هویت ملی، ۱۹۵ نفر از آنها در تحقیق مشارکت داشتند. پرسشنامه‌ها به صورت حضوری توزیع گردید. برای بررسی روایی پرسشنامه از روش اعتبار صوری استفاده شده است، و پایایی ابزار با استفاده از روش آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت. در نهایت داده‌ها توسط نرم افزار spss مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. با توجه نتایج ارائه شده، میانگین هویت ملی از نظر خبرگان اختلاف معناداری با سطح متوسط دارد زیرا سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. این امر نشان دهنده دیدگاه مثبت و گرایش به حفظ هویت ملی توسط نخبگان استان خوزستان می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: هویت، هویت ملی، نخبگان، استان خوزستان

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه.....	۲
۱-۲- بیان مساله و سوال تحقیق.....	۳
۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۵
۱-۴- اهداف پژوهش.....	۷
۱-۵- سوالات تحقیق.....	۸
۱-۶- جنبه‌ی جدید بودن و نوآوری پژوهش.....	۸
۱-۷- روش انجام پژوهش.....	۸
۱-۸- تعاریف و واژه‌های کلیدی.....	۱۰
۱-۸-۱- نحوه.....	۱۰
۱-۸-۲- هویت.....	۱۰
۱-۸-۳- هویت ملی.....	۱۱

فصل دوم: روش‌شناسی تحقیق

۲-۱- مقدمه.....	۱۳
۲-۲- نوع تحقیق.....	۱۳
۲-۳- قلمروی تحقیق.....	۱۴
۲-۴- جامعه آماری.....	۱۵

- ۵-۲- روش نمونه‌گیری و تعیین حجم نمونه ۱۷
- ۶-۲- روش گردآوری اطلاعات ۱۸
- ۷-۲- ابزار گردآوری اطلاعات ۱۸
- ۸-۲- اعتبار ابزار پژوهش ۱۸
- ۸-۲-۱- روایی پرسشنامه ۱۸
- ۸-۲-۲- پایایی پرسشنامه ۱۹
- ۹-۲- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات ۲۰
- ۱۰-۲- ملاحظات اخلاقی پژوهش ۲۰

فصل سوم: ادبیات و پیشینه تحقیق

- ۱-۳- مقدمه ۲۲
- ۲-۳- هویت و هویت جمعی ۲۳
- ۳-۲-۱- هویت: مفاهیم و دیدگاه‌های کلی ۲۳
- ۳-۲-۱-۱- پارادوکس‌های هویت ۲۶
- ۳-۲-۱-۲- رویکردهای نظری هویت ۲۸
- ۳-۲-۱-۳- جامعه و هویت جمعی ۳۰
- ۳-۲-۲- دیدگاه‌های نظری هویت جمعی ۳۱
- ۳-۲-۳- اجتماعی شدن و هویت یابی فرد ۳۸
- ۳-۲-۴- فرد و هویت اجتماعی ۴۰
- ۳-۲-۴-۱- خود ۴۱
- ۳-۲-۴-۲- تصور از خود ۴۲

۴۳	 ۵-۲-۳ هویت و هویت اجتماعی
۴۴	 ۶-۲-۳ نظریه‌های هویت اجتماعی
۵۰	 ۷-۲-۳ جمع بندی مباحث هویت و هویت جمعی
۵۲	 ۳-۳-۳ ملت و هویت ملی
۵۲	 ۱-۳-۳ ملت و هویت ملی با جامعه ای
۵۷	 ۲-۳-۳ فرد و هویت ملی
۵۸	 ۳-۳-۳ نگاهی به هویت ملی ایرانیان
۵۸	 ۱-۳-۳-۳ تعریف ایرانیان
۵۹	 ۲-۳-۳-۳ تحول تاریخی هویت ایرانی
۶۴	 ۳-۳-۳-۳ زایش هویت ایرانی در دوران قبل از اسلام
۶۸	 ۴-۳-۳-۳ هویت ایرانی از ورود اسلام تا دوره صفوی
۶۸	 ۱-۴-۳-۳-۳ شرایط درونی ایران به هنگام برآمدن صفویان
۶۹	 ۲-۴-۳-۳-۳ پایه ریزی فرمانروایی صفوی در ایران، همچون حکومتی ملی
۶۹	 ۳-۴-۳-۳-۳ شرایط پیرامونی ایران به هنگام برآمدن صفویان
۷۱	 ۴-۴-۳-۳-۳ زمینه‌های تشکیل دولت صفویه
۷۱	 ۱-۴-۴-۳-۳-۳ زمینه‌های مذهبی
۷۲	 ۳-۴-۴-۳-۳-۳ زمینه‌های سیاسی
۷۷	 ۵-۳-۳-۳ هویت ایرانی در عصر صفویان
۷۸	 ۴-۳-۳-۳ هویت ایرانی در دوران معاصر
۸۱	 ۵-۳-۳-۳ نتیجه بحث

۸۲	۳-۴- قومیت و هویت قومی.....
۸۲	۳-۴-۱- قومیت.....
۸۵	۳-۴-۲- تعریف هویت قومی.....
۸۵	۳-۴-۳- فرد و هویت قومی.....
۸۵	۳-۴-۴- انواع گروههای قومی.....
۸۶	۳-۵- پیشینه پژوهش.....

فصل چهارم: یافته‌های تحقیق

۹۸	۴-۱- مقدمه.....
۹۹	۴-۲- خوزستان.....
۱۰۰	۴-۲-۱- قومیت عشایر خوزستان.....
۱۰۱	۴-۲-۱-۱- بختیاری‌ها.....
۱۰۲	۴-۲-۱-۲- نقش عرب‌ها.....
۱۰۴	۴-۳- یافته‌های جمعیت‌شناختی.....
۱۰۴	۴-۳-۱- جنسیت.....
۱۰۵	۴-۳-۲- تحصیلات افراد پاسخگو.....
۱۰۶	۴-۳-۳- رشته تحصیلی پاسخگو.....
۱۰۷	۴-۳-۴- قومیت افراد نمونه.....
۱۰۸	۴-۴- یافته‌های توصیفی.....
۱۳۳	۴-۵- یافته‌های استنباطی.....
۱۳۳	۴-۵-۱- آزمون تی.....

۴-۵-۲- آزمون تی هویت ملی به طور کلی..... ۱۳۷

۴-۵-۳- آزمون تحلیل واریانس برای دیدگاه نخبگان از نظر قومیت و تحصیلات..... ۱۳۹

۴-۵-۴- تحلیل واریانس برای قومیت..... ۱۴۰

فصل پنجم: بحث، تفسیر و استنتاج

۵-۱- مقدمه..... ۱۴۲

۵-۲- جمع بندی..... ۱۴۲

۵-۳- نتیجه گیری..... ۱۴۲

۵-۴- محدودیت‌های پژوهش..... ۱۴۵

۵-۵- پیشنهادهای کاربردی..... ۱۴۵

منابع و ماخذ..... ۱۴۸

منابع فارسی..... ۱۴۸

منابع لاتین..... ۱۵۲

پیوست ها..... ۱۵۳

چکیده انگلیسی..... ۱۵۷

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۴-۱ جنسیت افراد پاسخگو.....	۱۰۴
جدول ۴-۲ وضعیت تحصیلی افراد نمونه.....	۱۰۵
جدول ۴-۳ رشته تحصیلی افراد پاسخگو.....	۱۰۶
جدول ۴-۴ قومیت افراد پاسخگو.....	۱۰۷
جدول ۴-۵ آمار توصیفی سوال یک.....	۱۰۸
جدول ۴-۶ آمار توصیفی سوال دو.....	۱۰۸
جدول ۴-۷ آمار توصیفی سوال سه.....	۱۰۹
جدول ۴-۸ آمار توصیفی سوال چهارم.....	۱۱۰
جدول ۴-۹ آمار توصیفی سوال پنجم.....	۱۱۱
جدول ۴-۱۰ آمار توصیفی سوال ششم.....	۱۱۱
جدول ۴-۱۱ آمار توصیفی سوال هفتم.....	۱۱۲
جدول ۴-۱۲ آمار توصیفی سوال هشتم.....	۱۱۳
جدول ۴-۱۳ آمار توصیفی سوال نهم.....	۱۱۴
جدول ۴-۱۴ آمار توصیفی سوال دهم.....	۱۱۵
جدول ۴-۱۵ آمار توصیفی سوال یازدهم.....	۱۱۶
جدول ۴-۱۶ آمار توصیفی سوال دوازدهم.....	۱۱۶
جدول ۴-۱۷ آمار توصیفی سوال سیزدهم.....	۱۱۷
جدول ۴-۱۸ آمار توصیفی سوال چهاردهم.....	۱۱۸

جدول ۴-۱۹ آمار توصیفی سوال پانزدهم.....	۱۱۸
جدول ۴-۲۰ آمار توصیفی سوال شانزدهم.....	۱۲۰
جدول ۴-۲۰ آمار توصیفی سوال هفدهم.....	۱۲۰
جدول ۴-۲۱ آمار توصیفی سوال هجدهم.....	۱۲۱
جدول ۴-۲۲ آمار توصیفی سوال نوزدهم.....	۱۲۲
جدول ۴-۲۲ آمار توصیفی سوال بیستم.....	۱۲۴
جدول ۴-۲۳ آمار توصیفی سوال بیست و یکم.....	۱۲۴
جدول ۴-۲۴ آمار توصیفی سوال بیست و دوم.....	۱۲۵
جدول ۴-۲۵ آمار توصیفی سوال بیست و سوم.....	۱۲۵
جدول ۴-۲۶ آمار توصیفی سوال بیست و چهارم.....	۱۲۶
جدول ۴-۲۷ آمار توصیفی سوال بیست و پنجم.....	۱۲۶
جدول ۴-۲۸ آمار توصیفی سوال بیست و ششم.....	۱۲۷
جدول ۴-۲۹ آمار توصیفی سوال بیست و هفتم.....	۱۲۸
جدول ۴-۳۰ آمار توصیفی سوال بیست و هشتم.....	۱۲۸
جدول ۴-۳۱ آمار توصیفی سوال بیست و نهم.....	۱۲۹
جدول ۴-۳۲ آمار توصیفی سوال سی ام.....	۱۲۹
جدول ۴-۳۳ آمار توصیفی سوال سی و یکم.....	۱۳۰
جدول ۴-۳۴ آمار توصیفی سوال سی و دوم.....	۱۳۰
جدول ۴-۳۵ آمار توصیفی سوال سی و سوم.....	۱۳۱
جدول ۴-۳۶ آمار توصیفی سوال سی و چهارم.....	۱۳۱

- جدول ۴-۳۷ آمار توصیفی سوال سی و پنجم..... ۱۳۱
- جدول ۴-۳۸ آمار توصیفی سوال سی و هشتم..... ۱۳۲
- جدول ۴-۳۹ آمار توصیفی سوال سی و هفتم..... ۱۳۲
- جدول ۴-۴۰ آمار توصیفی هویت ملی..... ۱۳۳
- جدول ۴-۴۱ آزمون تی سوالات هویت..... ۱۳۳
- جدول ۴-۴۲ آزمون تی هویت ملی..... ۱۳۷
- جدول ۴-۴۳ میانگین هویت ملی در بین دو گروه زن و مرد..... ۱۳۸
- جدول ۴-۴۴ آزمون تی دو گروه مستقل برای دو گروه زن و مرد..... ۱۳۸
- جدول ۴-۴۵ آمار توصیفی هویت ملی از نظر تحصیلات..... ۱۳۹
- جدول ۴-۴۶ تحلیل واریانس هویت ملی از نظر تحصیلات..... ۱۳۹
- جدول ۴-۴۷ آمار توصیفی هویت ملی از نظر قومیت..... ۱۴۰
- جدول ۴-۴۸ تحلیل واریانس هویت ملی از نظر قومیت..... ۱۴۰

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۱۰۴.....	نمودار ۴-۱ جنسیت افراد پاسخگو.....
۱۰۶.....	نمودار ۴-۳ رشته تحصیلی افراد پاسخگو.....
۱۰۷.....	نمودار ۴-۴ قومیت افراد پاسخگو.....

فصل اول

کلیات تحقیق

هویت ملی که از موضوع‌های مهم اجتماعی قابل مطالعه در جامعه ایران می‌باشد مانند سایر واقعیت‌های اجتماعی متأثر از عوامل مختلفی هست. در این پژوهش از نگاه نخبگان استان خوزستان به آن پرداخته شد «شرایط و زمینه‌های ساختاری طبیعی و جغرافیایی، سیاسی، در جوامع پیرامونی و هم مرز بودن استان خوزستان از راه دریا و خشکی با کشورهای خلیج فارس موجب طرح دغدغه‌ها و نگرانی‌های از سوی نخبگان و تحلیل گران مسائل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در خصوص مسائل قومی، یکپارچگی سرزمینی و اتحاد ملی در ایران شده است.

تردیدی نیست که هویت جنبه‌های متعدد و متنوعی دارد و به اشکال گوناگون متجلی می‌گردد. از همین رو ارائه تعریفی تام یا جامع از آن دشوار است. با این همه می‌توان گفت هویت مجموعه ویژگی‌ها و خصایص بنیادین اجتماعی، فکری، فرهنگی، روانی، فلسفی، تاریخی، زیستی و عملی همسان گروه جامعه یا ملتی است که بر همانندی و یگانگی ماهوی اعضای آن دلالت دارد و در یک ظرف زمانی و مکانی مشخص و به نحو آگاهانه‌ای آنها را از سایر گروه‌ها، جوامع و ملت‌ها متمایز می‌سازد. به بیان دیگر هویت پدیده‌ای اجتماعی و یافتن پاسخی روشن درباره‌ی کیستی و چیستی انسان‌هاست. زیرا تعیین اجتماعی کیستی یا چیستی افراد در جامعه تنها با توجه به جایگاه فرد از نظر فرهنگی و تمدنی و بطور کلی ساختار معنوی و مادی مسلط بر جامعه شکل می‌گیرد و به صورت امری متأثر از شرایط، فضا و بستر اجتماعی - سیاسی تغییر می‌یابد. (ملایی ۱۳۸۱: ۱۱۸)

در ایران هویت ملی را می‌توان به میزان احساس تعهد به ابعاد سه گانه ایرانی شامل بعد اجتماعی (تعهد عضویت و مشارکت در اجتماع ملی) بعد فرهنگی (دین، احساس تعلق به هویت جمعی فرهنگ ایرانی اعم از میراث اساطیری، هنر و ادبیات) و بعد سیاسی (وفاداری ملی و احساس تعهد و تکلیف در برابر کشور ایران) در نظر گرفت. بنابراین این نوع هویت نقش تعیین کننده‌ای در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و حتی اقتصادی دارد، به عبارت دیگر هویت ملی فراگیرترین و در عین حال مشروع ترین سطح هویت در تمام نظام‌های اجتماعی و جدای از گرایش‌های ایدئولوژیک است.» (حاجیانی ۱۳۸۴: ۱۴۳) ارزش و اهمیت موضوع هویت ملی را از دیدگاه نخبگان خوزستانی

می‌توان در این پاسخ یافت. تردیدی نیست که هر نوع تغییر یا تفسیر واژگونه از دیگر عناصر سازنده هویت ملی نیز بسیار مخاطرآمیز خواهد بود. از همین رو باید به افراط گرایان یا داعیه داران هریک از هویت‌های اجتماعی یاد شده هشدار داد که نباید بر یکی از اجزاء هویت ملی تاکید ی‌یکسویه کنند و دیگر جنبه‌های اجتماعی یا انسانی را منکر شوند. زیرا مطلق کردن هریک از جنبه‌های یادشده سرانجام به یکی از اشکال پانسیسم منتهی می‌گردد. (ملایی توانی ۱۳۸۱: ۱۲۰) استان خوزستان ایران به منزله‌ی زیرمجموعه‌ای از اجتماع بزرگ ایران، یکی از استانها هستند که در عین همزیستی سایر اقوام در کنار هم بعد اجتماعی و بعد فرهنگی بعد سیاسی خویش را حفظ کرده‌اند. این فصل شامل کلیات مسئله پژوهش، هدف پژوهش، پرسش‌های پژوهش، چارچوب نظری می‌باشد.

۱-۲- بیان مساله و سوال تحقیق:

هویت به عنوان ابزار تمایز و تشابه، به شناخت جهت می‌دهد. هر فرد به واسطه‌ی سرشت مدنی، ناگزیر از پذیرش هویت‌های گوناگون در سطوح مختلف است. سطوح هویتی فردی، قومی، ملی، فراملی و فروملی، سلسله مراتب هویتی فرد را تشکیل می‌دهند که برخی از آن‌ها اکتسابی و انتخابی و برخی دیگر ذاتی و غیراکتسابی هستند. هر هویتی عناصر و مؤلفه‌های خاص خود را دارد که برخی از آن‌ها بین هویت‌های گوناگون مشترک هستند (احمدی و گنج خانلو، ۱۳۹۴: ۶۳) مرور منابع تاریخی گویای این مطلب است که بعد از جنگ جهانی دوم، موضوع قومیت‌ها در ابعاد جهانی رنگی دیگر به خود گرفته و به منبعی برای منازعات داخلی و بین‌المللی تبدیل شده است و شورش‌های همسایه را که به نوعی محل سکونت این اقوام هم تبار با قومیت‌های ایران هستند با خود به همراه داشته است. کشور ایران در شمار کشورهای کثیرالقوم محسوب می‌شود با این تفاوت که قومیت‌های موجود در ایران از یک نژاد، ولی به زبان‌ها و لهجه‌های متفاوتی تکلم نموده و زبان اصلی و رسمی خود را فارسی می‌دانند و از لحاظ قرابت سرزمینی و ملیتی و وطنی، ایران را وطن اصلی و دائمی خود دانسته و خواستار استمرار زندگی در سرزمین جغرافیایی ایران هستند و هرگز داعیه‌ی جدایی از دامن مام و میهن را ندارند، بلکه خواسته‌ها و مطالباتی دارند که گاه برای تحقق آنها دست به خشونت‌های مقطعی و اعتراضی می‌زنند. این اعتراضات تا بدانجاست که امنیت ملی کشور تهدید نشود. البته

تشدید منازعات قومی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تا امروز ناشی از سوء استفاده عوامل بیگانه از شرایط و بستر فراهم شده داخلی به خصوص در مناطق قومی که در مرز جغرافیایی مستقر هستند، بوده است و نخبگان و رهبران منازعات قومی عمدتاً غیر بومی یا دارای اهداف یا گرایش‌های سیاسی مخالف با نظام سیاسی مستقر بوده‌اند. بنابراین اقوام ایرانی در گوشه گوشه کشور خود را ایرانی و مسلمان می‌دانند و موجودیت خود را در قالب ایران واحد جستجو می‌کنند. و همچنین ساکنان آن به رغم اشتراکات فروان فرهنگی و اجتماعی و تعلقات فرا قومی و فرازبانی، همواره تعلقات فروملی و مبتنی بر عشیره، طایفه، ایل و قومیت نیز داشته‌اند و هر کدام سطوحی از هویت جامعه ایرانی را تشکیل می‌داده‌اند و سرزمین ایران در مقوله تنوع زبانی و قومی با ۲۴ درصد همانند در این زمینه رتبه شانزدهم را در جهان دارد (حاجیانی، ۱۳۸۰: ۱۲۰) در تحولات تاریخ معاصر ایران گاه این ناهمانندی‌ها، دستمایه حرکت‌های واگرایانه قرار گرفته و گذشته از اثر گذاری عواملی فراملی و خارجی در بروز یا تشدید گرایش‌های قوم گرایانه، نخبگان قومی نیز سعی در پررنگ کردن خطوط تمایز قومی و زبانی و تزریق نوعی خود آگاهی جمعی در مناطق قومی داشته‌اند (نبوی، ۱۳۸۳: ۴۸۱). از جمله این مناطق، مناطق عرب نشین خوزستان است که در نود سال گذشته چندین بار دستخوش تحکات و ناآرامی‌های قوم گرایانه شده است برخی دیدگاه‌های چنین رویداد هایی را با رویکرد هویت جویی نگرسته و بر این نکته تمرکز کرده‌اند که اساساً تمایل به مولفه‌های فرهنگ قومی مانند زبان و گویش و برخی آداب و رسوم مغایر با گرایش به هویت ملی است و حرکت‌ها مناطق قومی نیز هدفی جز کسب هویتی مستقل از هویت ملی ندارند (اکوانی، ۱۳۸۷: ۱۰۰) هویت ملی علقه‌ها و بستگی‌های فردی و جمعی را در یک منطقه مورد نظر قرار می‌دهد و بستگی خاصی با حقوق شهروندی دارد که تحقق آن در چارچوب دولت ملی مد نظر است و لازمه آن برابری اساسی انسان‌ها در دولت ملی، جدای از تقسیمات زبانی و قومی می‌باشد، یعنی برابری در دستیابی به مقامات سیاسی و اداری، برابری در برخورداری از فرصت‌ها و امتیازات و تسهیلات (تحصیلات، شغل و امکانات رفاهی و ...) تساوی در حقوق و امتیازات قانونی، برابری در حق مشارکت سیاسی و تکالیف ناشی از آن، برابری در تقسیم و توزیع خواسته‌ها و مطالبات مشروع، احساس روحی و روانی برابری اعضاء ملت در رسیدن به حقوق قانونی در شکل‌دهی هویت ملی مؤثر است.

براساس آنچه گفته شد در این تحقیق به تحلیل هویت ملی از نگاه نخبگان استان خوزستان پس از انقلاب اسلامی ایران پرداخته می‌شود. سؤالاتی که مطرح شده سعی می‌شود به آن‌ها پاسخ داده شود به قرار زیر است:

۱- گرایش نخبگان خوزستان به هویت ملی ایران پس از انقلاب اسلامی ایران چگونه بوده است؟

۲- دلایل محرومیت‌های موجود در خوزستان چیست؟

۳- نسبت میان محرومیت نسبی و میزان احساس تعلق بر هویت ملی در خوزستان چیست؟

۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

شرایط و زمینه‌های ساختاری، طبیعی و جغرافیایی و تنوع فرهنگی و قومی در کشور ما و فرآیند جهانی شدن و بین‌المللی‌گرایی و تحولات سیاسی در جوامع پیرامونی، به ویژه بعد از فروپاشی اتحاد شوروی و اشغال دو کشور عراق و عربستان و تهدیدات مکرر دولت‌های بزرگ فرامنطقه‌ای، نیز موجب طرح دغدغه‌ها و نگرانی‌های فزاینده‌ای از سوی مدیران ارشد و تحلیل‌گران مسائل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی درخصوص مسائل قومی، یک پارچگی سرزمینی و اتحاد ملی در ایران شده است. به دلیل شرایط خاص جهانی بسیاری از اندیشمندان و مسئولان جامعه مسئله حال و آینده کشور را موضوع قومیت‌ها می‌دانند (کولایی، ۱۳۹۵ و بشریه، ۱۳۷۹). نظر به اهمیت و تأثیری که هویت ملی بر انسجام اجتماع و پیوند مردم از نژادها و اقوام مختلف در کشور دارد، دولت‌ها ارائه هویتی واحد را با عنوان هویت ملی در دستور کار خود قرار داده‌اند و در فرآیندی با نام «ملت‌سازی و ایجاد ملت یگانه» در تلاش‌اند، تا ملت منسجم و واحدی ایجاد کنند و به آن نیز مشروعیت بخشند؛ به عبارت دیگر، به هر میزان احساس محرومیت نسبی در قومی بیشتر باشد و آن قوم احساس کند فرهنگ، زبان و ارزش‌هایش در معرض تعرض و استحاله قرار گرفته است، گرایش به حفظ فرهنگ و آداب و رسوم قومی در میان افراد تشدید می‌شود که در حالت افراطی به شکل قوم‌مداری متجلی خواهد شد (رئوفی و همکاران، ۱۳۹۷: ۷) با ورود به قرن بیست و یکم، جهان شاهد تحولات متعدد و گسترده‌ای شد که ابعاد مختلف زندگی بشر را تحت تأثیر خود قرار داد و در این میان، یکی از چالش‌برانگیزترین تغییرات، دگرگونی در ابعاد شناختی و به طور دقیق‌تر هویتی مردمان روزگار ماست. در

گذشته‌های نه چندان دور، هویت هیچ‌گاه به عنوان مسأله مهمی به شکل امروز مطرح نبود، زیرا زندگی افراد در مسیرهای تعیین شده که توسط اعتقادات و ارزش‌های سنتی هدایت می‌شد، حرکت می‌کرد، اما افول منابع هویت ساز سنتی، مثل الگوهای خانوادگی و ارزش‌های مذهبی از یک سو و رشد روز افزون و سریع الگوهای هویت‌ساز جدید مثل رسانه‌ها، تکنولوژی و به طور کلی، فرآیند نوسازی و توسعه، هویت افراد از خردترین تا کلانترین سطح آن دچار تغییر و دگرگونی شده است. جی‌دان معتقد است که اهمیت و رواج فزاینده سازه هویت اجتماعی و مضامین مربوط به آن در دوره معاصر، ناشی از واقعیتی است که دوران گذار- حرکت از جامعه سنتی به مدرن- نامیده می‌شود؛ دوره‌ای که تغییرات شدید هویتی را موجب شده است (جی‌دان، ۱۳۸۵: ۱۱۳). همچنین، تلاش خانواده‌ها و دولت‌ها برای یکپارچه کردن ابعاد هویتی و بازگرداندن هویت‌های از دست رفته با مقاومت‌هایی روبه رو می‌شود که در پی چهل تکه کردن ابعاد هویتی افراد است و این مسأله یکی از مهمترین چالش‌های فرهنگی زمانه ماست. در بین ابعاد هویتی، بی‌شک عامترین سطح آن؛ یعنی هویت ملی جایگاه ویژه‌ای دارد و استحکام و استقرار آن می‌تواند افراد را در برابر تغییرات سریع جهان امروز تا حد زیادی حفظ کند. هویت ملی علاوه بر ایجاد همبستگی میان افراد جامعه، مسیر و هدف جمعی آنان را نیز مشخص می‌کند. دولت‌ها با تکیه بر هویت ملی، نظام ارزشی مورد نظر خود را از طریق آموزش، تبلیغات و سایر ابزارهای جامعه‌پذیری به افراد جامعه القا می‌کنند. در این میان هویت ملی متغیری محوری در تعریف ارزش‌ها و هنجارهای جمعی افراد یک جامعه است. همچنین یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر وفاق و انسجام اجتماعی، داشتن احساس تعلق و تعهد بالا به ارزش‌ها و میراث فرهنگی یک جامعه است؛ از این رو همه دولت‌ها در پی شناساندن تاریخ و فرهنگ خود به مردمان سرزمین خود هستند تا از این طریق یکپارچگی در سطح ملی دست یابند. اگر ملت را افرادی بدانیم که در یک قلمرو سیاسی و سرزمینی خاصی زندگی می‌کنند، آنگاه هویت ملی شامل احساس تعلق به عناصر فرهنگی، نمادها، ارزش‌ها، تاریخ و میراث سرزمینی آن می‌شود. این حسی است که دارا بودن آن، ملت‌ها را از یکدیگر تفکیک کرده، موجب تمایز یک ملت از سایر ملل و سرزمین‌ها می‌شود. به علت اهمیت و تأثیر هویت ملی در انسجام اجتماعی و پیوند مردم و نسل‌ها و اقوام مختلف و یکپارچگی ملی و نقش مستقیم آن در توسعه سیاسی و اقتصادی جوامع است که

کشورها تثبیت می‌شوند و ارائه هویت واحد را در دستور کار خود قرار داده‌اند و در فرآیندی به نام ملت‌سازی می‌کوشند با عرضه تعریف واحدی از ملت خود و مقبول و مشروع ساختن آن تعریف، ملت منسجم و متحدی ایجاد نمایند با توجه به وضعیت ایران در عصر حاضر و مسائل متعددی که در رابطه با جامعه ایران در سطح داخلی و خارجی مطرح است، تحلیل وضعیت هویت ملی و مهمترین عامل ایجاد وفاق در جامعه؛ یعنی تقویت بنیان‌های هویت ملی حائز اهمیت فراوانی است. همچنین، از آنجا که کشور ما جامعه‌ای در حال گذار است و شاهد تغییرات وسیعی در سطوح مختلف اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و بویژه تکنولوژیک است، ایجاد تعلق به عناصر ملی به عنوان مسأله‌ای جدی حائز اهمیت خواهد بود (رستگار و ربانی، ۱۳۹۶: ۱). اهمیت و ضرورت این پژوهش در این است که بررسی گرایش تاریخی نخبگان خوزستان به هویت ملی ایران دریچه‌ای تازه‌ای را به روی ما می‌گشاید و مخاطبان درمی‌یابند که خوزستان از آغاز تاریخ همواره بخشی از سرزمین ایران بوده است. متون تاریخی و جغرافیایی از کهن‌ترین ایام تاکنون تاییدی بر این مسئله است علاوه بر آن خوزستان خاستگاه تمدن و فرهنگ ایران زمین است. از آنجایی که تاثیر نخبگان خوزستانی بر هویت ملی ایرانی تاکنون مورد بررسی قرار نگرفته است. لذا یکی از ضرورت‌های این پژوهش پر کردن خلاء مطالعاتی در این زمینه است. از آنجا که نخبگان دارای نبوغ و توانایی زیادی هستند و نقش مهمی را در تحولات اجتماعی، سیاسی، قومی بازی می‌کنند. لذا شناخت جایگاه آنها در این تحولات می‌تواند اهمیت و جایگاه حساس آنها را بیشتر نمودار سازد و به آگاهی ما در مورد نقش نخبگان بیفزاید.

۱-۴- اهداف پژوهش

الف): اهداف عملی

بررسی گرایش نخبگان خوزستان به هویت ملی ایران پس از انقلاب اسلامی
آگاهی و شناخت نظرات نخبگان اقوام مختلف خوزستان نسبت به هویت ملی ایران
شناخت مسأله‌ها و رویکردهای جدید نخبگان خوزستان نسبت به هویت ملی ایران
شرایط اجتماعی و سیاسی زمینه ساز بر هویت ملی